

Asiakastyön rajapinnat Yleis- ja erityislakien soveltaminen palvelusuunnittelussa

Älä missaan lapsuutta Seminaari 24.11.2016

Kehitysvammaisten palvelusäätiö

OTM Susanna Lehti

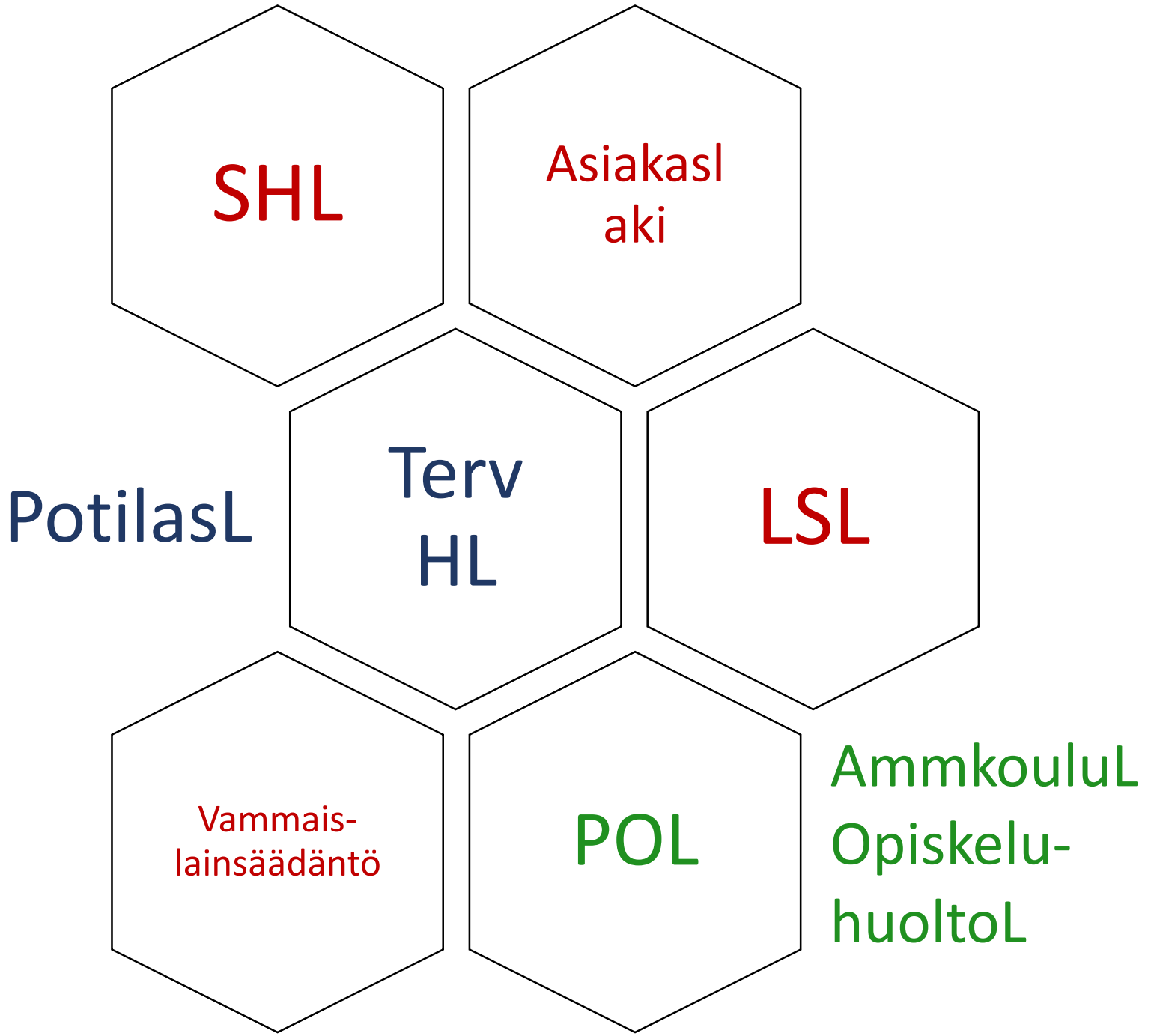
Lapset ja perheet – mitä uusi SHL tuo?

Lapsuuden ja lapsen näkökulman vahvistuminen koko sosiaalihuollossa

- Esimerkiksi vammaislainsäädännössä aiemmin vähäinen tai olematon
- Lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömiä sosiaalipalveluita koskeva sääntely
- Lapsen edun ensisijaisuuden periaate
- Erityisen tuen tarve
- Lapsen osallisuus ja itsemäärääminen
- Uudet subjektiiviset oikeudet, kotipalvelu ja perhetyö
- Omatyöntekijä
- Monialainen palvelutarpeen arviointi ja palvelusuunnittelu
- Läheisten tuen tarve
- Perheenjäsenet yhdessä -periaate

Palvelutarpeen arvio

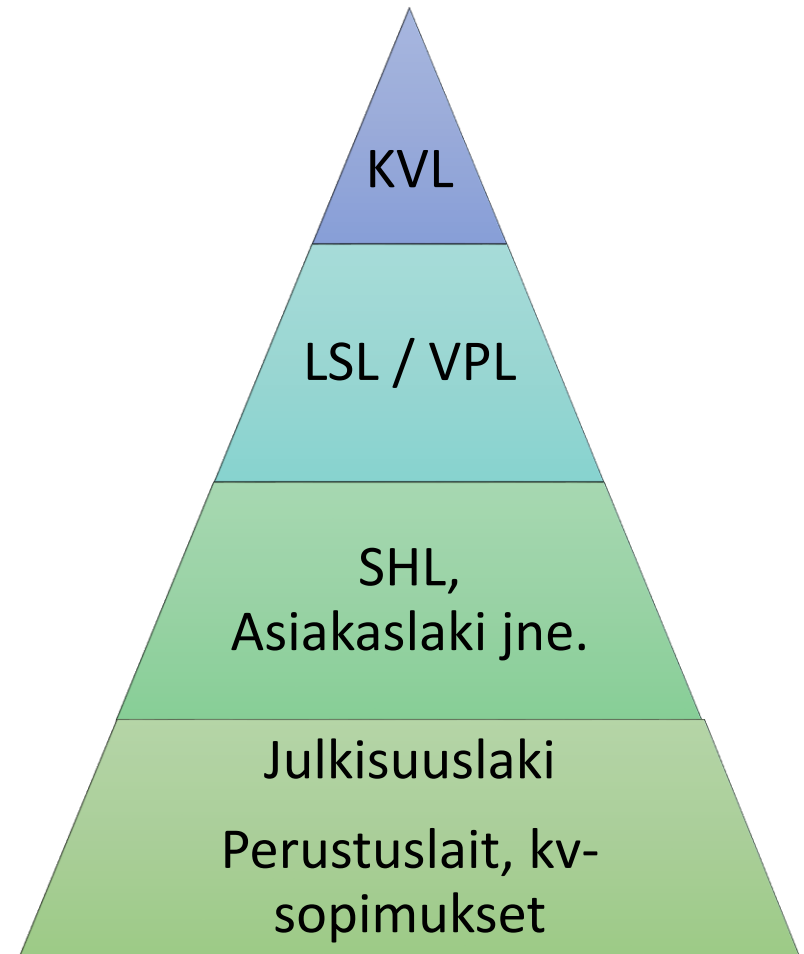

Yleis- ja erityislait

Ensisijainen ja toissijainen lainsäädäntö

- Sosiaalihuoltolaki on ensisijainen aina kun se takaa riittävät ja sopivat palvelut
- SHL on myös asiakas- ja palvelusuunnittelun ”prosessilaki” sosiaalihuollossa
- SHL palvelut ensisijaisia kun *riittäviä ja sopivia*
- Jos henkilöllä on muun lain nojalla oikeus palveluihin, SHL 2 §:n mukaisesti on sovellettava niitä säännöksiä, jotka toteuttavat parhaiten asiakkaan etua.

Asiakkaan etu määritellään SHL 4 ja 5 §:n mukaisesti.

Asiakkaan edun ensisijaisuus lainvalinnan taustalla

Mikä ratkaisu parhaimmin turvaa mm.

- asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin;
- asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen;
- mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan;
- kielellisen, kulttuurisen sekä uskonnollisen taustan huomioimisen;
- toivomuksia, taipumuksia ja muita valmiuksia vastaavan koulutuksen, väylän työelämään sekä osallisuutta edistävän toiminnan;
- asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja yhteistoiminnan asiakkaan kanssa.

Lasten (kaikki alle 18-vuotiaat) kohdalla lisäksi

- tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin;
- mahdollisuuden saada ymmärtämystä sekä iän ja kehitystason mukaisen huolenpidon;
- turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen.

SHL 4 ja 5 §

Lapsiperheiden palvelut

Tavoitteet erityisesti lasten ja perheiden palveluissa

- Lapsi- ja perhepalvelujen tulee muodostaa eheä kokonaisuus yli sektorirajojen
- Palvelut on sovitettu yhteen
- Palvelunantajat toimivat yhteistyössä
- Palvelut muodostavat perheiden näkökulmasta helposti hahmotettavan kokonaisuuden

Laaja yhteistyön piiri

- Yhteistyötä tarvitaan sekä toimialojen sisällä että välillä
- kunnan ja muiden lapsille ja lapsiperheille palveluja ja tukitoimia tuottavien järjestöjen, seurakuntien, yritysten ja muiden tahojen välillä

Omatyöntekijä

Sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä.

- Ei tarvita, jos asiakkaalle on jo nimetty muu palveluista vastaava työntekijä
- tai nimeäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta
- Nimetään heti asiakkuuden alussa, viimeistään palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä
- Tehtävät ja rooli vaihtelevat asiakkaan tarpeiden ja tilanteen mukaisesti
- Omatyöntekijän kelpoisuus
 - Asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa tarkoitettu kelpoisuus
 - **Jos asiakas on erityistä tukea tarvitsevan lapsi tai aikuinen: Omatyöntekijällä tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevällä työntekijällä on oltava sosiaalityöntekijän kelpoisuus**
 - ⇒ Työpari, asiakastyötä tekevä esimies, saman tiimin jäsen...
- Erityistä tukea tarvitsevaa lapsi tavattava henkilökohtaisesti riittävän usein
- Tapaamisista suunnitelma asiakassuunnitelmaan

Monialainen yhteistyö sosiaalihuoltolaissa

Monialainen yhteistyö viranomaisten velvollisuutena

- Sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista
- Työntekijän on oltava tarpeen mukaan yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin
- Sekä tarvittaessa henkilön omaisiin ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin

Osallistuminen muiden toimialojen velvoite

- Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia,
- on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen

Yhteistyön ala

- Palvelutarpeen arviointi
- Päätösten tekeminen
- Sosiaalihuollon toteuttaminen

Kohtuulliset mukautukset vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi

Mitä ovat kohtuulliset mukautukset?

- Asianmukaiset ja tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammainen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa
- **asioida viranomaisissa**, saada koulutusta
- Käydä töissä, **asioida palveluissa**
- Esimerkiksi esim. apuvälineet ja laitteet, tietotekniikka ja sopivat ohjelmistot, tilajärjestelyt...

Keitä yhdenvertaisuuslaki velvoittaa?

- **Viranomaisia**, koulutuksen järjestäjää, työnantajaa sekä tavaroiden tai **palvelujen tarjoajaa**

Miten kohtuullisuus arvioidaan?

- Huomioon henkilön tarpeet, toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus,
- Mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki

Kohtuullisen mukautuksen epääminen on yksi syrjinnän muoto.

Yhdenvertaisuuslaki 15 §

Lapsen ja nuoren mielipide ja toivomukset SHL 32 §

Lapsella on oikeus tietoon

- Lapselle on turvattava hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla mahdollisuus saada tietoa häntä koskevassa asiassa

Lapsella on oikeus esittää mielipiteensä ja toivomuksensa

Lapsen ja nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota

- Sosiaalihuollon tarvetta arvioitaessa
- Lasta ja nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä
- Sosiaalihuoltoa toteutettaessa

Mielipiteen huomioiminen tapahtuu ikä- ja kehitystason mukaisella tavalla

SHL 32 §

Menettelyohjeet
sosiaalihuoltolaissa

Palvelutarpeen arviointi sosiaalihuoltolain mukaan 1/3

Kiireellisen avun tarve on arvioitava välittömästi, käytettävissä olevien tietojen perusteella.

Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä.

Erityistä tukea tarvitsevat lapset:

- Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta.

Yli 75-vuotiaat tai ylintä vammaistukea saavat:

Arvioinnin tekeminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun asiakas, asiakkaan omainen tai läheinen tai hänen laillinen edustajansa on ottanut yhteyttä sosiaalihuoltoon jos

Palvelutarpeen arviointi sosiaalihuoltolain mukaan 2/3

Palvelutarpeen arviointi käynnistyy

- Saadusta ilmoituksesta
- Tai kun työntekijä on tehtävässään muuten saanut tietää sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä

Pääsääntönä on palvelutarpeen arvion tekeminen:

- Palveluntarve on arvioitava, ellei se ole *ilmeisen tarpeetonta*

Elämäntilanteen edellyttämä laajuus

- Arviointi tehdään asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa
- yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa

SHL 36 §

Palvelutarpeen arviointi sosiaalihuoltolain mukaan 3/3

Kokonaisvaltainen arviointi, jonka kohteena ovat yleis- ja erityislakien mukaiset palvelut

- asiakkaalle on selvitettävä hänen oikeutensa ja velvollisuutensa
- yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset
 - Palvelun sisältö
 - Vaikutus asiakkaan asemaan
 - Odotusajat
 - Maksut...

Esteetön kommunikaatio

- Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.

Asiakkaan kuunteleminen

- Arviointia tehtäessä on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja otettava huomioon hänen toiveensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa.
- Erityistä huomiota on kiinnitettävä lasten ja nuorten sekä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen.

Erityislakien, kuten vammaispalvelulain, erityishuoltolain ja lastensuojelulain menettelylliset ja sisällölliset säännökset on otettava huomioon soveltuvin osin.

Palvelutarpeen arvion sisältö sosiaalihuoltolain mukaan

Palvelutarpeen arvio tehdään kirjallisesti. Arvio sisältää

- Yhteenvedon asiakkaan tilanteesta
- Yhteenvedon sosiaalipalvelujen ja tuen tarpeesta (tilapäinen, toistuva vai pitkäaikainen)
- Tiedon mahdollisesta erityisen tuen tarpeesta
- Sosiaalihuollon ammattihenkilön johtopäätökset asiakkuuden edellytyksistä
- Asiakkaan mielipiteen ja näkemyksen palvelutarpeestaan
- asiakkaan arvion omatyöntekijän tarpeesta
- Sosiaalihuollon ammattihenkilön arvion omatyöntekijän tarpeesta

SHL 37 §

Asiakas- ja palvelusuunnittelu yhdyspinnoilla

Asiakassuunnitelma sosiaalihuoltolain mukaan

Pääsääntönä on, että laaditaan asiakassuunnitelma yhdessä asiakkaan kanssa.

- Täydentämään palvelutarpeen arviointia
- Laadittava ellei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta

Yhteensovittaminen ja yhteinen suunnitelma

- Suunnitelman sisältö on sovittava yhteen henkilön tarvitsemien muiden hallinnonalojen palvelujen ja tukitoimien kanssa
- **Asiakkaan suostumuksella voidaan laatia sosiaalihuollon ja muiden hallinnonalojen palveluja ja tukitoimia koskeva yhteinen suunnitelma**

⇒ Vaikutukset SHL 46 §:n mukaiseen päätöksentekoon (hoidon ja huolenpidon turvaavat päätökset)

⇒ Vaikutukset subjektiivisiin oikeuksiin

⇒ LSL 26 § sääntelee asiakassuunnitelmaa lastensuojelulaissa

Palvelusuunnittelu vammaispalvelulain mukaan

- VPL -palvelujen ja tukitoimien tarpeen selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä yhteydenotosta *sosiaalihuoltoon*
- Vammaisen henkilön tarvitsemien palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi on ilman aiheetonta viivytystä laadittava palvelusuunnitelma
- Palvelusuunnitelma on tarkistettava, jos vammaisen henkilön palveluntarpeessa tai olosuhteissa tapahtuu muutoksia sekä muutoinkin tarpeen mukaan
- Sosiaalihuoltolain ja asiakaslain säännökset huomioon suunnitelmaa tehtäessä

VPL 3 a §

Asiakassuunnitelma täydentämässä palvelutarpeen arviota

Suunnitelmassa vähintään oltava

- Asiakassuunnitelman kautta oikeuksia luovat asiat , esim. lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät palvelut
- Subjektiiviset oikeudet, kuten lapsiperheen kotipalvelu tai perhetyö
- Aikuisen asiakkaan kiireelliset, yksilölliseen tarpeeseen perustuvat sosiaalipalvelut
- Erityisen tuen tarpeessa olevan aikuisen tai lapsen hoidon ja huolenpidon turvaavat palvelut
- Konkreettinen toimintaosuus, jossa viranomaisten roolit ja vastuut suunnitelman mukaisten tavoitteiden saavuttamisessa

Yhdistetty palvelutarpeen arvio ja asiakas/palvelusuunnitelma?

Lainsäädäntö ei lähtökohtaisesti asettane estettä sille, että laaditaan yksi asiakirja, joka sisältää palvelutarpeen arvion ja asiakassuunnitelman ja erityislain tai -lakien mukaiset palvelu- tai asiakassuunnitelmat

- Yhdistäminen ei saa viivästyttää palvelutarpeen arviota
- Jos arvio ja suunnitelmat yhdistetään on tärkeää että asiakirjasta käy selkeästi ilmi mitä se sisältää
 - Oikeusvaikutukset
 - Asiakkaan informoiminen ja selkeys
 - Työntekijän vastuu ja sen rajat

Arvioinnissa ja suunnittelussa huomioitavia palveluita

Lapsen terveyden ja kehityksen turvaaminen

Lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada **viipymättä lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät** sosiaalipalvelut.

Palveluja on järjestettävä **tarvittavassa laajuudessa** niinä vuorokauden aikoina, joina niitä tarvitaan.

Palvelujen on **tuettava vanhempia**, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa

- Laissa tai esitöissä ei ole määritelty tarkemmin mitä tarkoittaa
"viipymättä"
"välttämättömät"

⇒ Arviointi lapsen etua koskevien kriteerien valossa

- Lapsella ja perheellä oikeus palveluihin ilman lastensuojelun asiakkuutta
- Koskee myös muita, kuin entisiä lastensuojelun palveluita jos välttämättömyyskriteeri täyttyy
- **Mitä nämä kriteerit ovat vammaisen lapsen ja perheen kohdalla? Konkretisointi.**

Lapsen terveyden ja kehityksen turvaaminen - menettely

Lapsen ja perheen kokonaistilanteen kartoittaminen tapahtuu osana palvelutarpeen arviointia.

Asiakassuunnitelmaan kirjaaminen keskeistä

- omatyöntekijä tai muun asiakkaan palveluista vastaava työntekijä arvioi terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut
- Ja kirjaa ne lapsen asiakassuunnitelmaan
- Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös arvio myös palveluiden alkamisajankohdasta ja kestosta
- Myös perheenjäsenen palvelut tapauskohtaisesti

Päätös palveluista tehdään asiakassuunnitelman perusteella.

Kiireelliset, välttämättömään tarpeeseen vastaavat palvelut on aina järjestettävä viipymättä. Sääntely voi tapauskohtaisesti edellyttää myös yöaikaan järjestettäviä palveluita.

Muuten pääsääntöisesti 3 kk kuluessa hakemuksesta tai yhteydenotosta.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja aikuisten, päätöksenteko SHL 46 §:n mukaisesti ns. hoidon ja huolenpidon turvaavat päätökset 1.1.2016 lähtien.

Perhetyö ja kotipalvelu

Perhetyö SHL 18 §

- Hyvinvoinnin tukemista tilanteissa, joissa lapsi tai perhe tarvitsee tukea ja ohjausta omien voimavarojen vahvistamiseksi
- Suunnattu erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille
- Tuki vanhemmuuteen ja vuorovaikutukseen
- Tuki kasvatuskyykyyn
- Syrjäytymisen ehkäisy
- Ohjaus sosiaalisen verkoston muodostamiseen ja ylläpitämiseen
- Keskustelut, parisuhdetyö
- Kriisiytymisen ehkäisy
- Tavoitteellisuus ja jatkuvuus

Lapsella ja perheellä oikeus lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömään perhetyöhön

Kotipalvelu SHL 19 §

- Jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja **toimintojen suorittamista tai niissä avustamista**
- Suunnattu kaikille asiakasryhmille
- Apu lastenhoitoon ja kasvatukseen
- Apu asiointiin kodin ulkopuolella
- Asiakkaan oman toimintakyvyn ylläpitäminen
- Uuden lain tavoite on parantaa kotipalvelun laatua
- Ja lisätä erityisesti lapsiperheille annettavaa palvelua

Lapsiperheellä on oikeus saada perheen huolenpitotehtävän turvaamiseksi välttämätön kotipalvelu.

Omaisien tai läheisen tuen tarve

- Tuen tarve, joka aiheutuu siitä, että henkilö hoitaa, ohjaa, tukee, tai valvoo sairasta, vammaista tai iäkästä omaistaan tai läheistään
- Päivittäin tai tähän verrattavalla tavalla muutoin jatkuvasti
- Omaishoidon tukilain tarkoittamat tilanteet ja
- Muut omaisesta tai läheisestä huolehtivat
- Hoitajan oma ikääntyminen, työn ja hoivaamisen yhteensovittaminen, levon puute tai uupumus...

Tarpeen
tunnistaminen
Palvelut

Perheenjäsenet yhdessä - periaate

Sosiaalihuolto on lähtökohtaisesti toteutettava siten, että avio- ja avopuolisoilla sekä muilla perheenjäsenillä on mahdollisuus asua yhdessä.

Lain esityöt

- Palvelujen järjestäminen siten, että perheenjäsenet eivät asu yhdessä edellyttä **asiakkaan etuun perustuvaa** erityistä perustetta
- Mitä pitkäaikaisemmasta asumisesta on kysymys, sitä painavampi peruste

Mikä on perhe?

- Myös rekisteröidyt parisuhteet
- Vaikutukset lastensuojeluun
 - Avohuollon sijoitus => toissijainen verrattuna kotiin annettavaan tukeen nähden
 - Perhekuntoutuksen roolin korostuminen? Koko perheen sijoitus

SHL 30 §

Erityisen tuen tarve sosiaalihuollossa

Uusi käsite tuo uusia oikeuksia ja velvollisuuksia

Erityisen tuen tarpeessa olevat lapset

Erityisen tuen tarpeessa olevalla lapsella tarkoitetaan

- Lasta, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun syyn vuoksi

tai

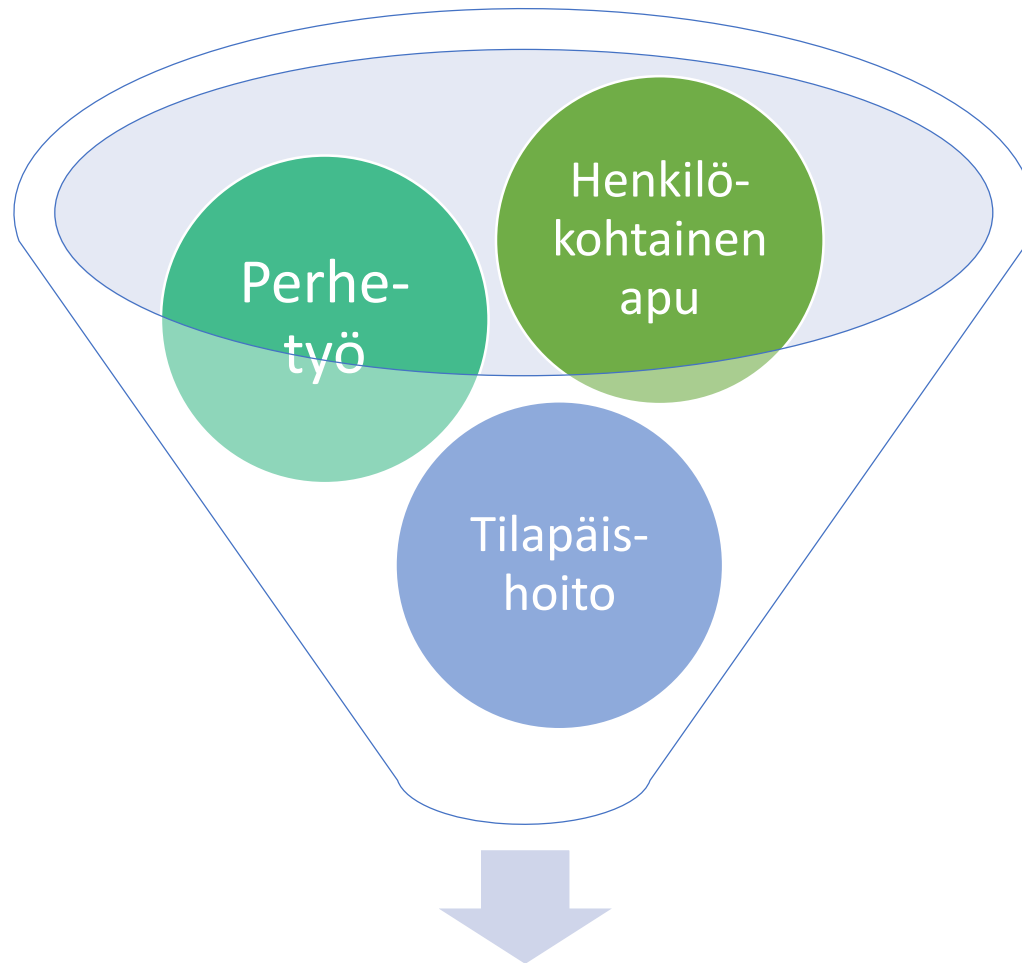
- Lasta, jonka terveys tai kehitys vaarantuu kasvuolosuhteiden tai oman käyttäytymisen vuoksi

⇒Entinen lastensuojelun avohuollon palveluiden piiri

⇒Soveltaminen vammaisten lasten kohdalla

Asiakkaan erityisen tuen tarpeen huomioiminen

Lapsi	Aikuinen
Palvelutarpeen arvioinnin tekee sosiaalityöntekijä	Palvelutarpeen arvioinnin tekee sosiaalityöntekijä
Omatyöntekijä (tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevä) on sosiaalityöntekijä	Omatyöntekijä (tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevä) on sosiaalityöntekijä
Lapsen etuun ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota kaikissa vaiheissa	Asiakkaan etuun ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota kaikissa vaiheissa
Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään 7. päivänä yhteydenotosta	Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään 7. päivänä JOS YLIN VAMMAISTUKI
Lapsella ja nuorella on subjektiivinen oikeus välttämättömään perhetyöhön	Hoidon ja huolenpidon turvaava päätös palvelukokonaisuudesta ja yhteensovittaminen
Lasta on tavattava riittävän usein	
Lapsella on asiakassuunnitelma joka sisältää suunnitelman lapsen tapaamista	
Hoidon ja huolenpidon turvaava päätös palvelukokonaisuudesta ja yhteensovittaminen	

JOS EI EHOA:

Hoidon ja huolenpidon turvaava päätös palvelukokonaisuudesta (SHL 46 §), joka perustuu monialaiseen arviointiin ja suunnitteluun

EHO ei korvaa erityisen tuen tarpeen käsitettä

Asiakkaan etu ja
itsemääräämisoikeus,
tuki kaikissa palvelun
järjestämisen
vaiheissa

Yhteensovittaminen
Kelpoisuus
Lapsen tapaaminen
yms.

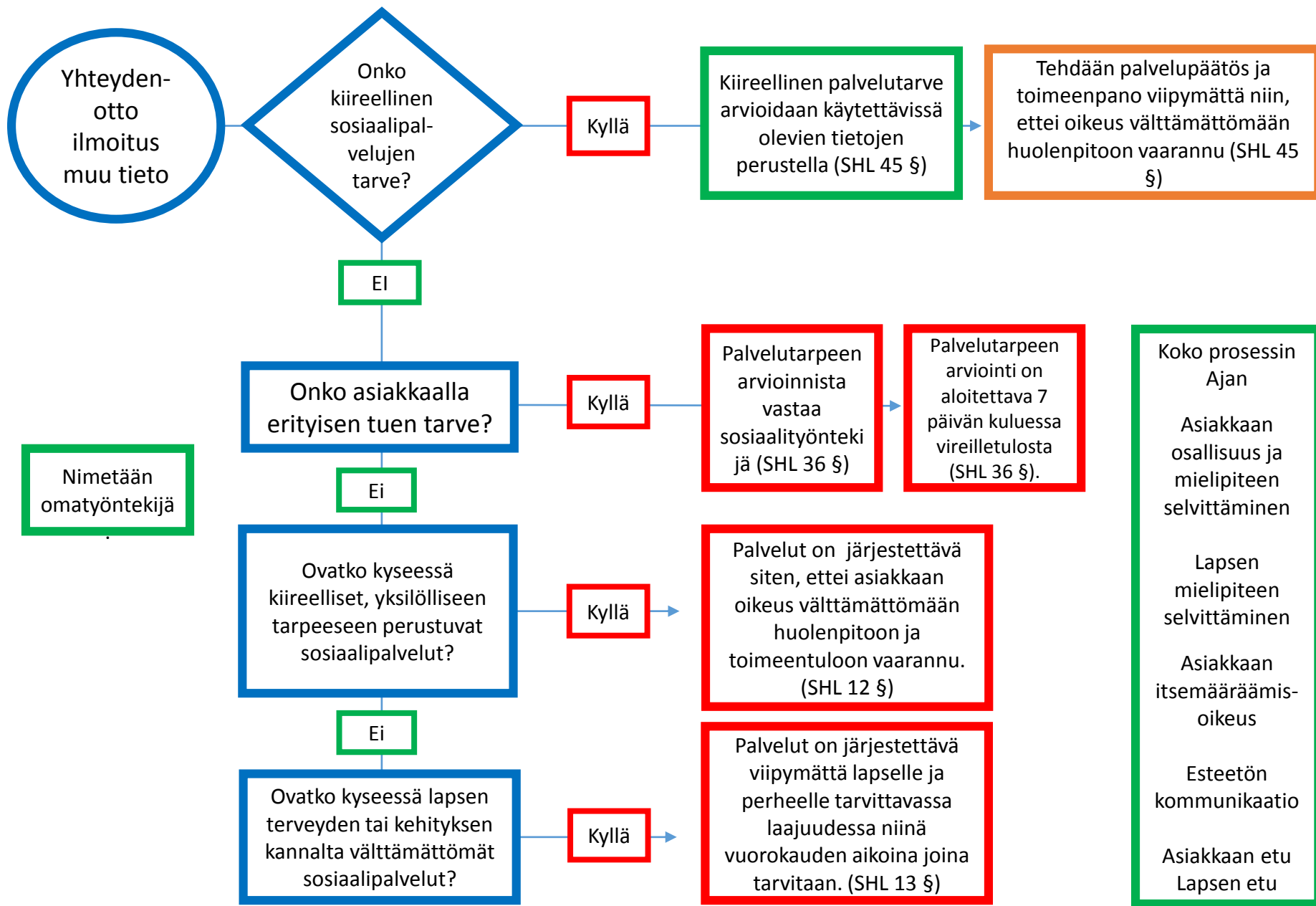
Hoidon ja
huolenpidon turvaava
päätös
välttämättömästä
kokonaisuudesta

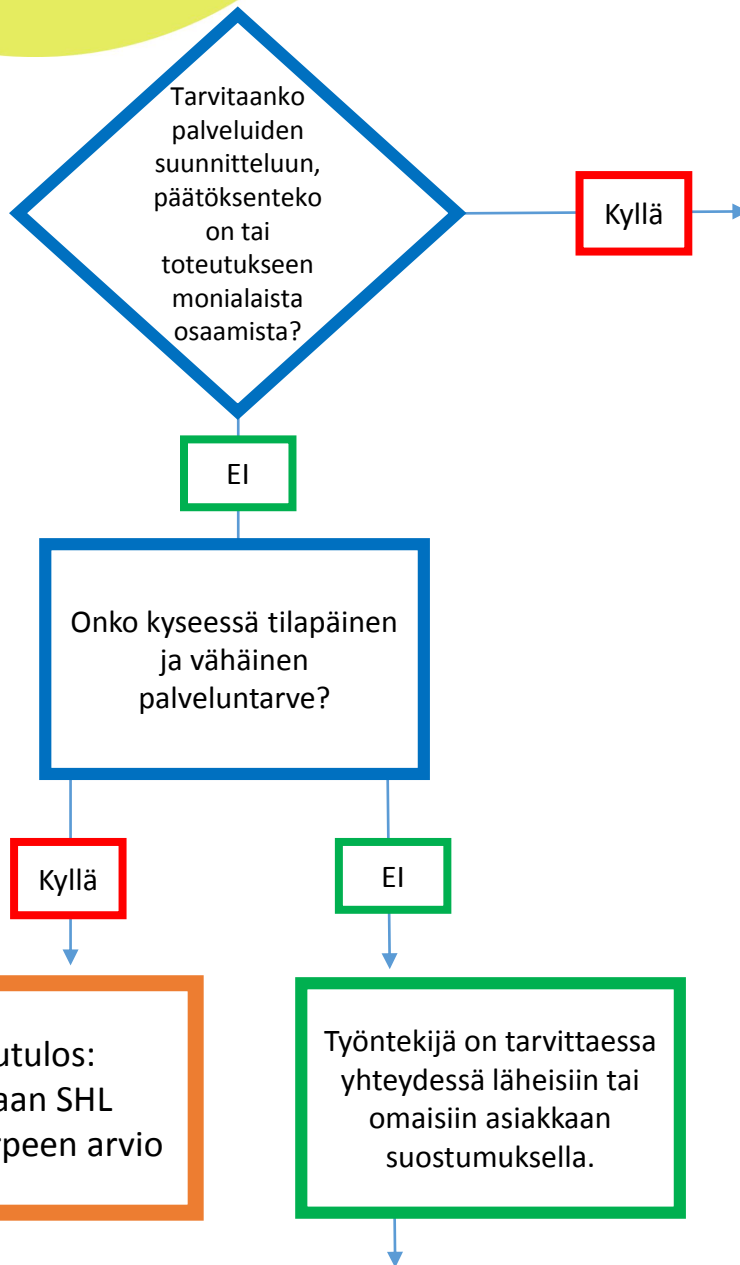
?

?

EHO

ESIMERKKI /LUONNOS Yhdistetty palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma vammaiselle henkilölle

Monialainen työ

Työntekijä hankkii asiakkaan suostumuksen tietojen vaihtamiseen.

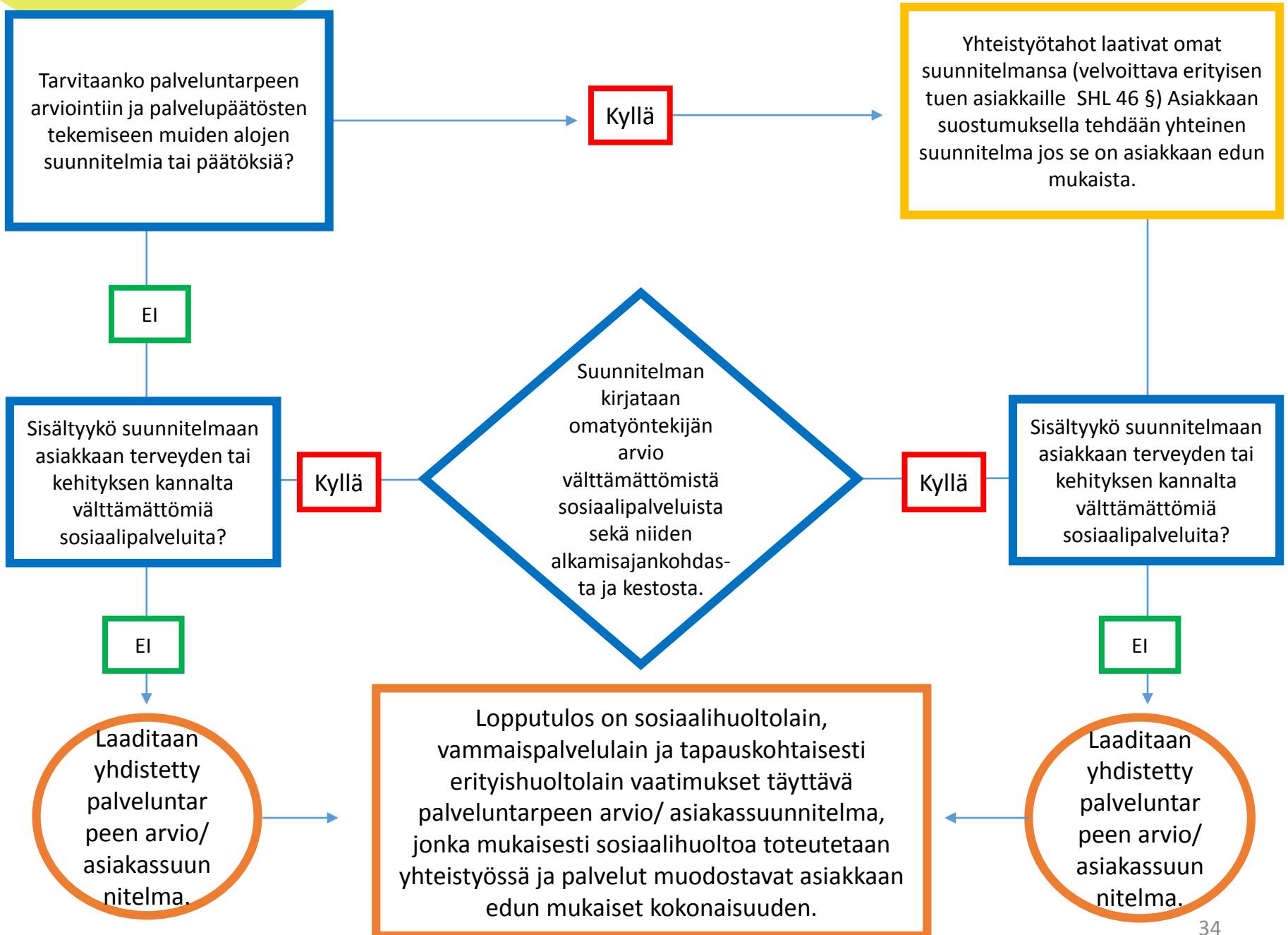
Työntekijä kutsuu mukaan asiakkaan tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta sekä muita palveluja edustavat tahot. (SHL 41 §)

Työntekijä on tarvittaessa yhteydessä läheisiin tai omaisiin asiakkaan suostumuksella.

Palvelutarpeen arviointi alkaa monialaisessa yhteistyössä ja yhteistyössä asiakkaan kanssa.

Osana prosessia

Asiakkaan oikeus saada selvitys toimintavaihtoehtoista (asiakaslaki 5 §)
Kuuleminen hallintolain mukaan (hallintolaki 26 §)

Kiitos mielenkiinnosta

Susanna Lehti

Asiantuntija, OTM

050 5755 961

susanna.lehti@lehtijakumppanit.fi

Susanna Lehti ja kumppanit Oy on asiantuntijayhteisö, joka konsultoi ja kouluttaa mm sote-lainsäädännön, julkisten hankintojen ja sopimusoikeuden alueella.